

Сидор Ірина Петрівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Саєнко Владислав Олександрович

студент гр. ФПФМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Економічний зміст державного боргу відображає сукупність фінансово-кредитних відносин з приводу залучення державою тимчасово вільних коштів різних економічних агентів, держав світу, міжнародних організацій у вигляді процедур випуску, обслуговування, погашення боргових цінних паперів держави та укладення різного роду кредитних угод. За своїм змістом державний борг виступає сумою емітованих, проте не погашених позик включно з нарахованими відсотками, та водночас, прийнятих зобов'язань державою у певний спосіб.

Державний борг, як явище економічного характеру, має складну природу, що обумовлює наявність значної кількості підходів до трактування його змісту. Так, на думку В. Федосова, С. Огородніка та В. Суторміної, державний борг представляє собою «...суму заборгованості за випущеними й непогашеними внутрішніми позиками, а також суму фінансових зобов'язань країни щодо іноземних інвесторів на певну дату» [2, с. 226]. У поданому визначенні чітко відображено, що формування державного боргу відбувається з внутрішніх та зовнішніх джерел. Схожу редакцію цього поняття подає В. Козюк та визначає державний борг як «...загальну суму емітованих, але непогашених позик з нарахованими процентами та прийнятих державою на себе у відповідний спосіб зобов'язань» [3, с. 11]. Відтак, змістовні межі поняття «державний борг» дещо зростають, адже даний автор включає до його складу гарантовані державою зобов'язання. Примітним аспектом даної дефініції є те, що вчений наголошує на приналежності нарахованих відсотків до складу державного боргу. Практично ідентичними за змістом та викладеним редакційно є тлумачення державного боргу подані З. Ватаманюк і С. Панчишин [1, с. 383], В. Кудряшовим [4, с. 293].

Питання теоретичного базису та практики організації процесу управління державним боргом є доволі складним у фінансовій науці. Дане визначення охоплює сукупність заходів, способів, операцій та процедур, які реалізуються уповноваженими суб'єктами в контексті регулювання обсягу та структури параметрів державного боргу через з'ясування умов і форм залучення, розміщення та погашення державних позик, а також взаємоузгодження інтересів позичальників, інвесторів та кредиторів.

Зміст поняття «управління державним боргом» відображено у вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актах. Зокрема, у Настановах з управління державним боргом МВФ та Світового банку

управління державним боргом характеризують як «...процес вироблення й реалізації стратегії управління заборгованістю органів державної влади з метою залучення необхідного обсягу фінансування, втілення цільових завдань уряду щодо ризику і витрат, а також вирішення інших завдань, поставлених урядом у сфері управління державним боргом» [5]. У вітчизняних законодавчих актах зміст управління боргом закріплено у Положенні про управління ризиками, пов'язаними з державним боргом затвердженим Наказом Міністерства фінансів України № 461 від 16 червня 2010 року. Зокрема, у даному нормативному акті його визначено як «...комплекс заходів органів державного управління щодо забезпечення задоволення потреб держави у фінансуванні державного бюджету за рахунок боргових джерел при мінімально можливих витратах в середньо- та довгостроковій перспективі з прийнятним рівнем ризиків, а також спрямованих на розвиток і підтримку внутрішнього ринку державних цінних паперів» [6].

Суб'єктами боргового управління виступають законодавчо уповноважені органи, які володіють правом здійснювати операції щодо боргових зобов'язань уряду; юридичні та фізичні особи, здатні залучати позикові кошти під державні гарантії; а також кредитори, якими можуть бути вітчизняні та іноземні фінансово-кредитні заклади, інші країни, міжнародні фінансові організації та інше). Об'єктом боргового управління є боргові зобов'язання країни; «...запозичені з внутрішніх та зовнішніх джерел кошти, що надійшли від міжнародних та зарубіжних інвесторів згідно з міжнародними угодами; частина ВВП, що спрямовується для обслуговування державного боргу» [7].

Базовою метою управління державним боргом виступає процес забезпечення високого рівня платоспроможності країни та досягнення боргової безпеки. Проте, реалізація даної мети передбачає оптимальний обсяг залучення урядом країни позикових коштів; мінімізація витрат, які пов'язані з процесами управління державними борговими зобов'язаннями; формування умов для забезпечення макроекономічної стабільності сьогодні і на перспективу. Зазначене вимагає досягнення взаємозв'язку динаміки боргових зобов'язань із макроекономічною стабільністю, адже за умов залучення нових позик необхідно враховувати рівень платоспроможності країни та можливості погашати попередні зобов'язання.

Стратегічна мета процесу управління державним боргом досягається у довгостроковій перспективі. Проте, важливо визначити та обґрунтувати проміжні завдання, які потрібно вирішити в процесі управлінської діяльності. Зокрема, Л. Синявська у даному контексті зазначає, що складовими елементами процесу управління державним боргом є рішення, які стосуються:

- організації облікування умовних боргових зобов'язань, запровадження системи управління, яка буде спрямована на попередження ризиків щодо переформатування непрямих зобов'язань держави на прямі державні борги та створення спеціальних державних фінансових резервів;

- «...запровадження централізованого обліку та аналізу стану заборгованості за усіма формами умовних зобов'язань;

- розробки єдиних стандартів звітності й публічного розкриття інформації щодо усіх складових державних боргових зобов'язань;
- розробки стратегії управління державним боргом;
- забезпечення централізованого обліку державних фінансових зобов'язань, які не були забезпечені бюджетними асигнуваннями попередніх років» [8, с. 166].

На наш погляд, зазначений підхід є дещо однобоким та характеризує зміст управління боргом держави через зміщення акцентів на облікових аспектах. Зазначимо, що в процесі управління державними борговими зобов'язаннями повинні вирішуватись наступні завдання:

- сприяння мінімізувати вартість державного боргу;
- забезпечення процедури прозорого, ефективного та цільового використання позичених ресурсів;
- створення умов для своєчасного і повного погашення обсягу основної суми боргу та нарахованих на них відсотків;
- сприяння оптимізації структури державного боргу у частині внутрішніх і зовнішніх кредиторів, за термінами та валютами залучення, умовами щодо його обслуговування;
- сприяння стабілізації курсу національної грошової одиниці.

Список використаних джерел:

1. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: навч. посіб. / З. І. Ватаманюк та ін. Київ: Альтернативи, 2005. 608 с.
2. Государственные финансы: учеб. пос. / В. Федосов и др.; Київ: Либідь, 1991. 276 с.
3. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України: моногр. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 238 с.
4. Кудряшов В. П. Курс фінансів: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 431 с.
5. Наставления по управлению государственным долгом. МВФ, Всемирный банк. 2001. 21 марта. URL: http://treasury.worldbank.org/web/pdf/guidelines_2001_russian.pdf. (дата звернення 12.03.2022)
6. Положення про управління ризиками, пов'язаними з державним боргом: Наказ Міністерства фінансів України № 461 від 16.06.2010 р URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article> (дата звернення 12.03.2022)
7. Сидор І. П., Петрушка О. В. Моніторинг формування зовнішнього державного боргу України. *Фінансовий простір*. 2019. № 3 (35). С. 178-191.
8. Синявська Л. Державний борг України: динаміка та основні проблеми управління. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. № 20. С. 162-167.